

Ковтонюк О.В.**УДК 336.77****ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ МІЖНАРОДНОГО ФАКТОРИНГУ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛЬНОЇ ФІНАНСОВОЇ КРИЗИ**

Постановка проблеми. Міжнародний факторинг з кожним роком набуває все більшого поширення у світі. Якщо у 2004 р. обсяги міжнародного факторингу становили близько 68 млрд. євро, то вже у 2008 р. – більше 176 млрд. євро, тобто лише за 4 роки обсяги міжнародного факторингу зросли більше, ніж в 2,5 рази [9]. За цей же період обсяги міжнародної торгівлі зросли лише в 1,75 рази [1, с. 206 - 207]. Цьому сприяли як активна діяльність міжнародних асоціацій факторингу - IFG (International Factors Group) та FCI (Factors Chain International), так і затвердження у 1988 р. Конвенції про міжнародний факторинг, яка розроблялася Міжнародним інститутом приватного права. Однак на сьогодні гостро поставлена проблема подальшого розвитку міжнародного факторингу в контексті глобальної фінансової кризи, оскільки ця криза має ще й іншу назву – криза ліквідності, а це означає, що більшість економічних суб'єктів позбавилися звичних джерел формування ресурсів, що спричинило хвилю банкрутств.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. На сьогодні дослідження в сфері факторингу загалом та міжнародного факторингу зокрема здійснюють надзвичайно активно західні вчені, серед яких варто виокремити Клаппер Л., яка визначила особливості застосування факторингу, насамперед, для фінансування малих та середніх підприємств як в розвинених країнах, так і країнах, що розвиваються [7], Селінджера Ф., який розглядав проблеми міжнародного факторингу з точки зору розбіжностей у законодавстві [8]. Вітчизняні вчені також працюють над проблематикою міжнародного факторингу, однак лише на теоретичному рівні, оскільки лише нещодавно українські фінансові посередники розпочали здійснювати ці операції. Саме тому варто згадати праці Внукової Н. [1], Михайліва З., Гаталюк З. [3], Береславської О., Наконечного О. [4]. У зв'язку зі зростанням обсягів міжнародного факторингу та відповідно вагомості цього механізму фінансування міжнародної торгівлі варто поглибити дослідження у цій сфері з огляду на інтеграційну спрямованість України.

Метою статті є з'ясування особливостей реалізації міжнародного факторингу в контексті глобальної фінансової кризи.

Виклад основного матеріалу. Міжнародний факторинг є відносно новою фінансовою операцією, яка набула поширення лише наприкінці ХХ ст., що було зумовлено зростанням міжнародної торгівлі, яка потребувала нових механізмів фінансування з урахуванням специфіки відносин між експортерами та імпортерами, які знаходилися в країнах з різними рівнями економічного розвитку. Саме міжнародний характер факторингу обумовив і іншу проблему, а саме його тлумачення в юрисдикціях різних країн. У зв'язку з цим у 1988 р. було прийнято Конвенцію про міжнародний факторинг, згідно якої фінансова операція вважається міжнародним факторингом лише у тому разі, якщо виконується принаймні дві з чотирьох умов [2]: наявність кредитування у формі попередньої сплати боргових вимог; ведення бухгалтерського обліку постачальника, передусім обліку збуту; інкасування його заборгованості; страхування постачальника від кредитного ризику.

Реалізується міжнародний факторинг через фінансових посередників, які відповідно до національного законодавства мають на це право. Загалом варто відзначити ту особливість реалізації саме міжнародного факторингу, що факторами є відомі банки або небанківські фінансові посередники, які належать відомим банкам: Raiffaisen Factor Bank AG, BNP Paribas Factor, UniCredit Factoring, The Mitsubishi UFJ Factors Limited та інші. Створення банківськими установами підконтрольних факторингових компаній дозволяє, по-перше, уникнути обмежень щодо статутного капіталу, а також обмежень щодо здійснення відповідних видів діяльності. По-друге, банк може кредитувати підконтрольні йому компанії, надавати гарантії та відповідно розширювати коло операцій та клієнтів, беручи на себе мінімальні ризики.

Зважаючи на те, що міжнародний факторинг останнім часом все більше поширюється в країнах, що розвиваються, та в країнах з ринком, що формується, посилюється роль факторингових асоціацій. В сфері факторингу відомі такі міжнародні асоціації як Міжнародна факторингова група (IFG), заснована в 1963 р., на сьогодні об'єднує близько 140 факторів з 56 країн, та Міжнародна факторингова мережа (FCI), заснована в 1968 р., на сьогодні об'єднує 244 фактори з 65 країн. До цих асоціацій входять також такі вітчизняні установи, як ВАТ «Укрсоцбанк» (FCI), ТОВ «Арма Факторинг» (FCI), ВАТ «Укрексімбанк» (IFG), ВАТ «Райффайзенбанк Аваль» (IFG), ВАТ «Сведбанк» (IFG). Суттєвою відмінністю у діяльності даних асоціацій є те, що Міжнародна факторингова група допомагає у здійсненні транскордонних факторингових операцій шляхом встановлення кореспондентських відносин між факторами, які є членами групи, тобто має місце двофакторний факторинг, в той час як діяльність Міжнародної факторингової мережі спрямована на сприяння розвитку факторингу та супутніх йому послуг в глобальному масштабі, а також, що головне, розробку стандартів здійснення факторингових операцій. Варто зазначити, що діяльність обох факторингових асоціацій сприяла розвитку факторингу в усьому світі, адже в 70-х рр. був відомий лише внутрішній факторинг, який був поширений в Північній Америці та декількох країнах Європи.

В сучасних умовах у зв'язку з глобалізаційними процесами набуває актуальності налагодження співпраці між основними факторинговими асоціаціями з метою створення єдиної європейської факторингової мережі. Ця ідея виникла саме в умовах глобальної фінансової нестабільності – в 2008 р., а в 2009 р. вже було створено Європейський форум для факторингу та комерційних фінансів, який є

платформою для об'єднання зусиль провідних національних та міжнародних асоціацій в зазначених сферах. У травні 2009 р. членство у Форумі отримали вісім факторингових асоціацій, зокрема дві міжнародні асоціації (IFG, FCI) та шість національних асоціацій з таких країн, як Великобританія, Франція, Німеччина, Італія, Польща, Іспанія [6, с. 5]. Зусилля Форуму спрямовуються передусім на створення уніфікованих стандартів здійснення факторингових операцій в рамках Європейського Союзу, а також узагальнення та аналіз статистики в сфері факторингу та комерційних фінансів не тільки в Європі, а й у світі.

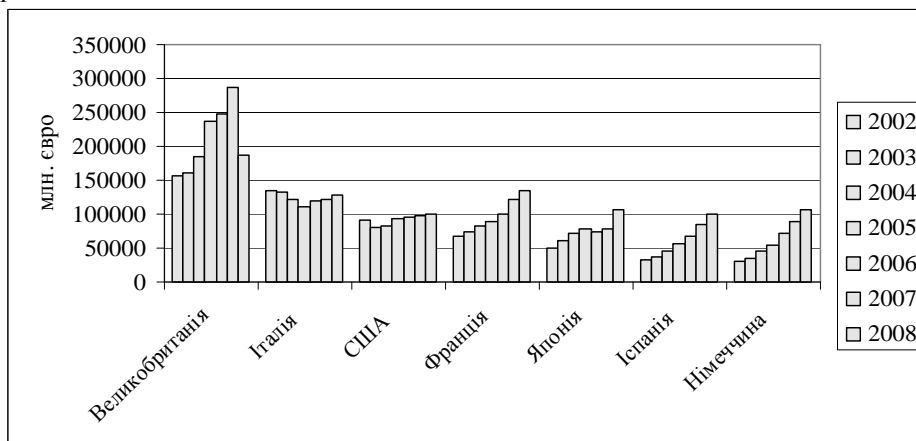
Щоб зрозуміти, чому ініціаторами створення Форуму є перераховані вище країни, варто дослідити динаміку розвитку факторингу за регіонами світу та в розрізі окремих країн (табл. 1, рис. 1).

Таблиця 1. Динаміка питомої ваги факторингу в розрізі регіонів світу, %

Регіони світу	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Європа	72,20	71,93	71,20	70,38	71,15	71,63	67,05
Америка	15,92	13,75	12,80	13,34	12,43	11,54	11,66
Африка	0,86	0,77	0,88	0,61	0,75	0,82	1,00
Азія	9,65	11,72	12,98	13,36	13,22	13,42	17,78
Австралія та Нова Зеландія	1,38	1,84	2,14	2,30	2,46	2,60	2,51

Джерело: розраховано автором на основі [9].

Протягом останніх семи років беззаперечним лідером у здійсненні факторингових операцій залишаються факторингові компанії Європи, на які припадає близько 70% світового факторингу. Це й пояснює, чому саме було створено Європейський форум факторингу. У 2002 – 2003 рр. друге місце у здійсненні факторингу належало факторам Америки, однак надалі бурхливий розвиток в країнах, що розвиваються, в Азійському регіоні призвів до певного перерозподілу світового ринку факторингу. Станом на 2008 р. порівняно з 2002 р. Європа втратила близько 5%, а Америка – близько 4%. Цей перерозподіл буде тривати й далі, особливо під впливом фінансової кризи. На нашу думку факторингові компанії Європи протягом двох наступних років активно нарощуватимуть обсяги факторингових операцій, оскільки зважені дії Урядів суттєво пом'якшили вплив фінансової кризи на діяльність економічних суб'єктів. Те ж саме стосується й Азійського регіону, який хоч і постраждав від кризи, але також знаходиться в кращій ситуації, ніж країни Америки.

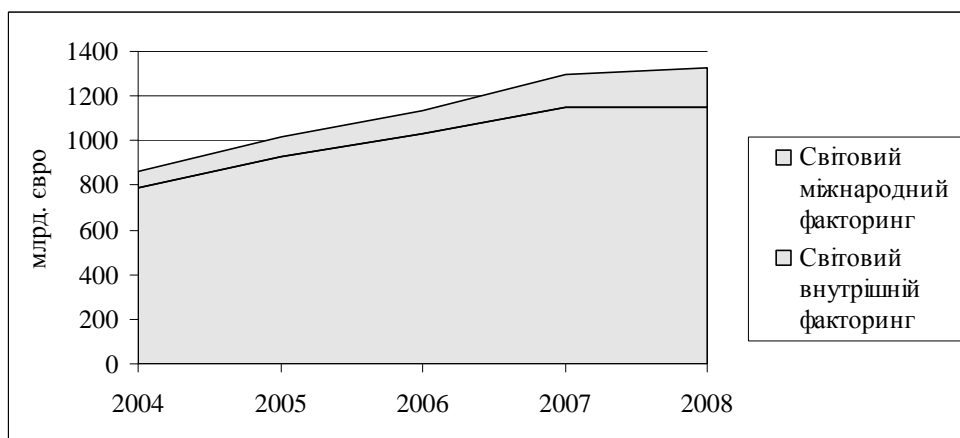

Рис. 1. Обсяги факторингових операцій в розрізі країн – лідерів за період 2002 – 2008 рр.

Джерело: побудовано автором на основі [9].

Обсяги здійснення факторингових операцій в розрізі країн свідчать також про домінування країн Європи, зокрема тих, які стали ініціаторами створення Європейського форуму. В розглянутих країнах існує позитивна динаміка щодо зростання обсягів факторингових операцій (рис. 1). Характерним є лише 2008 р., коли в Великобританії відбулося значне скорочення факторингових операцій, та в США, де обсяги факторингу залишилися на рівні 2007 р. Ці країни найбільше постраждали внаслідок фінансової кризи: США, як джерело виникнення кризи, та Великобританія, інвестори якої вклали значні кошти в структуровані іпотечні цінні папери.

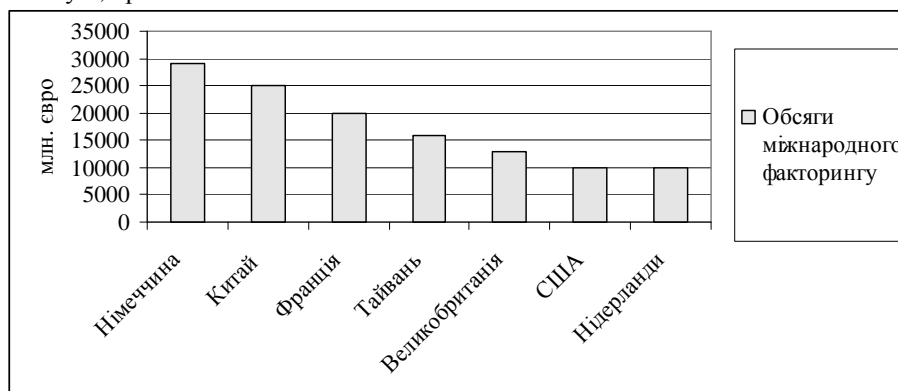
2008 р. став зламним роком для подальшого розвитку факторингу у світі, як внутрішнього, так і міжнародного (рис. 2). Якщо зростання обсягів внутрішнього факторингу було загальмовано і навіть у 2008 р. відбулося їх зменшення, то обсяги міжнародного факторингу, навпаки, продовжували зростати. На нашу думку, основною причиною цього є те, що на міжнародному рівні основними споживачами факторингу є відомі потужні компанії зі стабільними позиціями. Важливою ж особливістю будь-яких кредитних відносин є те, що кредитні кошти в умовах кризи спрямовуються фінансовими посередниками в найбільш надійних напрямках. І якщо на внутрішньому ринку внаслідок кризи виникає надзвичайно багато проблемних компаній, яким вже не вигідно надавати факторингові послуги, фінансові посередники переорієнтовуються на зовнішні ринки.

Рис. 2. Обсяги світового міжнародного та внутрішнього факторингу за період 2004 – 2008 рр., млрд. євро.

Джерело: побудовано автором на основі [9].

Звичайно, обсяги міжнародного факторингу значно менші, ніж внутрішнього, що обумовлено порівняно нещодавнім його запровадженням у міжнародну практику. Однак варто наголосити на тому, що за досліджуваній період - з 2004 по 2008 рр. - обсяги міжнародного факторингу зросли у 2,5 рази, а внутрішнього – лише у 1,5 рази.

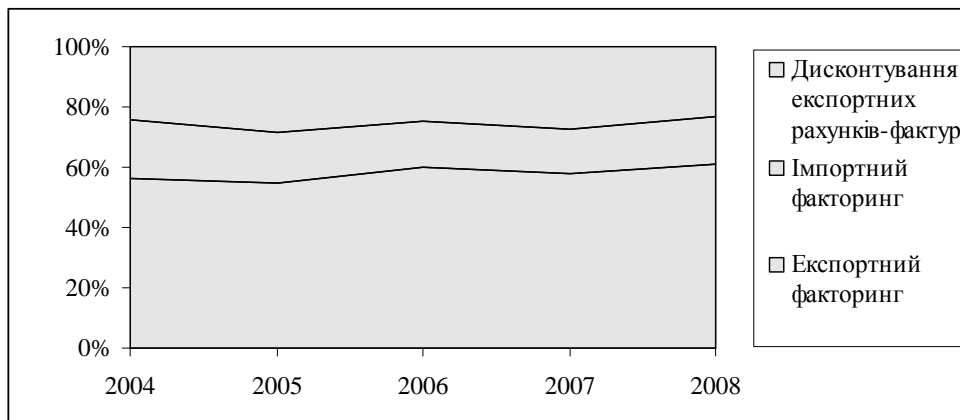
Рис. 3. Обсяги міжнародних факторингових операцій в розрізі країн – лідерів у 2008 рр.

Джерело: побудовано автором на основі [9].

Міжнародний факторинг активно пропонується фінансовими посередниками в країнах, які мають провідні позиції у світовій торгівлі (рис. 3). Але в будь-якому разі обсяги внутрішнього факторингу в розвинених країнах значно перевищують обсяги зовнішнього факторингу. Особливо варто відзначити такі країни, як Китай та Тайвань. Саме в цих країнах, які стрімко інтегруються до світової торгівлі, питома вага міжнародного факторингу у сукупному його обсязі становить відповідно 45% та 32%. Це свідчить про значний потенціал застосування факторингових операцій, особливо для країн, що розвиваються, які мають проблеми із фінансуванням зростаючих обсягів зовнішньоекономічної діяльності.

Міжнародний факторинг своєю чергою поділяється на експортний факторинг та імпорتنний факторинг. На жаль, статистика в розрізі усього світу щодо співвідношення між складовими міжнародного факторингу не надається. Лише FCI надає статистичні дані щодо обсягів експортного та імпортного факторингу, які реалізуються її членами (рис. 4). Однак в цьому випадку варто відзначити цікаву особливість, яка стосується статистики FCI, а саме зарахування до обсягів міжнародного факторингу також і дисконтування експортних рахунків – фактур. Це ще раз означає, наскільки важливим є подальша уніфікація розуміння міжнародного факторингу.

Характерною особливістю міжнародного факторингу є суттєве переважання експортного факторингу. Це ще раз підкреслює той факт, що передусім надається перевага для фінансування експорту. Тому під час фінансової кризи у 2008 р. для зміцнення своїх позицій на міжнародних ринках перевага надавалася саме експортному факторингу, частка якого перетнула межу у 60%.

Рис. 4. Динаміка питомої ваги експортного, імпортного факторингу та дисконтування експортних рахунків-фактур протягом 2004 – 2008 рр. в сукупному обсязі міжнародного факторингу FCI.

Джерело: побудовано автором на основі [9].

Висновки. Таким чином, здійснене нами дослідження дозволяє визначити особливості реалізації міжнародного факторингу в контексті глобальної фінансової кризи: по-перше, завдяки тому, що операції міжнародного факторингу пропонуються надійними фінансовими посередниками, які змогли протистояти фінансовій кризі, їх обсяги не тільки не скоротилися, а навпаки зросли. По – друге, важливою є діяльність міжнародних факторингових асоціацій, які не тільки пропагують використання операцій міжнародного факторингу, але й забезпечують такі механізми їх реалізації, які дозволяють уникати негативних зовнішніх впливів. Фінансова криза стала каталізатором для створення Європейського форуму для факторингу та комерційних фінансів, що сприятиме зростанню подальшій прозорості використання міжнародного факторингу. По-третє, під впливом фінансової кризи обсяги світового факторингу зросли з 2007 р. до 2008 р. лише на 2%. І ці 2% були забезпечені саме зростанням обсягів міжнародного факторингу, в той час як обсяги внутрішнього факторингу значно скоротилися, особливо в країнах, які найбільше постраждали від кризи: США та Великобританія. По-четверте, важливою тенденцією у розвитку міжнародного факторингу є те, що він набуває все більшої популярності в країнах, що розвиваються, та в країнах з ринком, що формується. Зважаючи на те, що частка таких країн у міжнародній торгівлі постійно зростає, міжнародний факторинг й надалі буде зміцнювати позиції у системі фінансування ЗЕД.

Джерела та література

1. Внукова Н.М. Основи факторингу: Навч. Посібник / Внукова Н.М. - К.: Знання, 1998. – 173 с.
2. Конвенція УНІДРУА «Про міжнародний факторинг» // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.rada.gov.ua.
3. Михайлів З.В. Міжнародні кредитно-розрахункові відносини та валютні операції: Навч. посіб. / Михайлів З.В., Гаталяк З.П., Горбаль Н.І. – Національний ун-т «Львівська політехніка». - Л.: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2004. – 244 с.
4. Береславська О.І. Міжнародні розрахунки та валютні операції: Навч. посібник / [О.І. Береславська, О.М. Наконечний, М.Г. Пясецька та ін.]; За заг. ред. М.І. Савлука. – К.: КНЕУ, 2002. – 392 с.
5. Перспективы развития мировой экономики: Кризы и подъем. – Вашингтон: МВФ, апрель 2009. – 230 с.
6. EU Forum for the Factoring and Commercial Finance Industry ... one mission, one platform, one voice. – Brussel: IFG secretariat, 2009. – 12 s.
7. Klapper L. The Role of Factoring for Financing Small and Medium Enterprises // World Bank Policy Research Working Paper № 3593, Washington: 2005 – 38 p.
8. Salinger F. International Factoring and Conflicts of Law // Law and Financial Markets Review. – 2008. - Vol. 1, № 1.
9. Statistics // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.factors-chain.com/?p=ich&uli=AMGATE_7101-2_1_TICH_L470153550.